

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

8/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 5/8 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi

Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

SodiqovaShohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

4-jild, 8-maxsus son (Oktyabr, 2024). - 240 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Maxmudov Bexzod Xamidovich

QORAXONIYLAR DAVLATINI XRONOLOGIK DAVRIGA OID FIKR-MULOHAZALAR 9-15

Yakubov O'tkir Shermamatovich

SOVET HOKIMIYATINING O'ZBEKISTONDA JAMOALASHTIRISH SIYOSATI VA

DEMOGRAFIK JARAYONLAR 16-20

Ahmedova Dilafruz Xusan qizi

МАКТУБЛАРДА ҚЎҚОН-ХИВА ХОНЛИКЛАРИ МУНОСАБАТЛАРИНИНГ

АКС ЭТИШИ (XIX АСР) 21-27

Xudayberdiyev Utkir Toshmuradovich

SOVET HOKIMIYATI YILLARIDA SURXON VOHASI IQTISODIY HAYOTIDA TEMIR YO'LLARNING

O'RNI 28-32

Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Bo'ronov Ismoiljon A'zamjon o'g'li

КИТОБАТ SAN'ATI 33-36

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич, Машарипов Озод

ҚАЙТА ИШЛАШ КОРХОНАЛАРИДА КОМПЛЕКС ИШЛАБ ЧИҚАРИШ

ҲИСОБИНИНГ МЕТОДОЛОГИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 37-51

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Rajabov Alisher Shavkatovich

MIRBOBO NAQSHBANDIY YASHAGAN DAVRDAGI IJTIMOIIY VA

MA'NAVIY MUHIT 52-55

Saidkulov Nuriddin Akramkulovich

BARQARORLIK MASALALARI: MUAMMOLAR, TALQINLAR VA YECHIMLAR 56-60

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Джалилова Сарварой Мехрожовна

ХАРАКТЕРНЫЕ ЧЕРТЫ СЕМАНТИКИ ЦВЕТА В ФРАЗЕОЛОГИИ

УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА 61-66

Mirzakamolova Sadoqatxon Sayidaxmadovna,

SIYOSIY NUTQDA SAMIMIYLIK 67-72

Saidova Nodira Djahangirovna,

INGLIZ TILIDAGI YONG'IN XAVFSIZLIGIGA OID ATAMALARNI TASNIFLASH 73-77

Sulaymonov Bobir

ZAMONAVIY LUG'ATSHUNOSLIK YO'NALISHLARI VA TERMINOLOGIYASI 78-83

Faxriddinova Dilfuza

TABRIK NUTQIY AKTI HAQIDA 84-87

Xusainova Zebo Ikramovna

RUS, INGLIZ TILI MADANIYATINI TASHUVCHILARINING DIALOGIDA NUTQ ETIKETINING PRAGMATIK VA KOMMUNIKATIV XUSUSIYATLARNING NAMOYON BO'LISHI 88-94

Karimova Vasila Vahobovna

"GENDER" – UMUMILMIY VA LINGVISTIK KATEGORIYA 95-99

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Фазилов Фарход Маратович

АНАЛИЗ ВОПРОСОВ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЛЕГАЛИЗАЦИИ ПРЕСТУПНЫХ ДОХОДОВ В НЕКОТОРЫХ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ 100-112

Bobomurodov Farxod Boymurotovich

TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATIDA INSON HUQUQLARI, ERKINLIK LARI VA QONUNIY MANFAATLARINI HUQUQIY TA'MINLASHNING RETROSPEKTIV TAHLILI 113-123

Халиқулов Комолиддин Носирович

ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУДЛАРИНИНГ ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРО ЭТИШДА ДАВЛАТ СУВЕРЕНИТЕТИ МАСАЛАЛАРИ 124-129

Салимова Диёрахон Бахтиёржон кизи

ЛИЦА, ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИЕ ВОЗДУШНУЮ ПЕРЕВОЗКУ ПО ДОГОВОРУ ВОЗДУШНОЙ ПЕРЕВОЗКИ 130-135

Очилов Шермат Рашидович

ТЕРРОРИЗМГА ҚАРШИ КУРАШДА ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ МЕХАНИЗМЛАРНИНГ ЭВОЛЮЦИЯСИ ВА САМАРАДОРЛИГИ: ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАР ВА ИСТИҚБОЛЛАР ТАҲЛИЛИ 136-149

Abdullayeva Nodira Odil qizi

OILAVIY (MAISHIY) ZO'RAVONLIK DAN HIMOYALASH HUQUQINING IJTIMOIIY-HUQUQIY TUSHUNCHASI VA MANBALARI 150-156

Одилов Муҳаммадрашодхон

КОРРУПЦИЯВИЙ ЖИНОЯТЛАР ОБЪЕКТИ ҲАҚИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР 157-161

Ҳасанов Муҳриддин Ўроқбой ўғли

МЕҲНАТ ОРГАНЛАРИДА КОРРУПЦИЯГА ОИД ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИ БАРТАРАФ ҚИЛИШ БЎЙИЧА НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТЛАР ТАҲЛИЛИ 162-170

Rahmonov Jaloliddin

XXI ASRDA INVESTORLAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISHNING RIVOJLANISHI: DAVLAT SUVERENITETI VA INVESTORLAR MANFAATLARINI MUVOZANATLASH 171-176

Камилов Ойбек Хамиджонович

Глобальные тенденции студенческой мобильности в контексте теорий миграционных исследований 177-182

Азизов Ниғмонжон Пардаевич, Абдуллаев Ғайратбек Ғайбуллаевич

МАНУ ҚОНУНЛАРИДА ЖИНОЯТ ВА ЖАЗО МАСАЛАЛАРИНИНГ ИФОДАЛАНИШИ 183-187

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Абутова Зульфия Жадигеровна

ПРИМЕНЕНИЕ ПЛАТФОРМЫ КАНООТ! В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ: ПЛЮСЫ И МИНУСЫ 188-195

<i>Ниязова Регина Рустамовна</i> ПОСТРОЕНИЕ УЧЕБНО-ТРЕНИРОВОЧНОГО ПРОЦЕССА ТРИАТЛОНИСТОВ НА ЭТАПЕ СПОРТИВНОГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ В ГОДИЧНОМ ЦИКЛЕ ПОДГОТОВКИ	196-202
<i>Jabborova Dilafro'z Ismatullo qizi</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ESP TALABALARI YOZUV KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIRI	203-206
<i>Tursunov Adizjon Nurali o'g'li</i> BO'LAJAK FIZIKA O'QITUVCHILARINING METODIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH DARAJALARI VA BAHOLASH MEZONLARI	207-212
<i>Naimova Durdona Soxibovna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA KO'ZI OJIZ VA ZAIF KO'RUVCHI BOLALAR TA'LIM TIZIMI	213-217
<i>Hamroyeva Sevara Nasriddinovna, Izbosarov Baxriddin Faxriddinovich</i> "BO'LAJAK FIZIKA O'QITUVCHILARINI STEM TA'LIMI DASTURI ORQALI O'QITISHDA EKSPERIMENT VA NAZARIY ASOSLARDAN FOYDALANIB O'QITISH METODIKASI" (MOLEKULALARNI TEZLIKLAR BO'YICHA TAQSIMOTI) MAVZUSI MISOLIDA)	218-222
<i>Shotemirov Sanjar Xolmo'min o'g'l</i> SHAXS NUTQIY FAOLIYATINING PEDAGOGIK VA METODOLOGIK TAHLILI	223-227
<i>Мустафоева Дурдона Асиловна</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ НА ОСНОВЕ КЛАСТЕРНОГО ПОДХОДА	228-234
<i>Xoliqova Nargiza Abduvaliyevna</i> TALABALARNING TEXNIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH ASOSLARI	235-239

Received: 10 October 2024
Accepted: 15 October 2024
Published: 25 October 2024

Article / Original Paper

LEVELS AND EVALUATION CRITERIA FOR THE DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE PHYSICS TEACHERS

Tursunov Adizjon Nurali o'g'li,

Doctoral student of the Department of Physics,
Bukhara State University

Abstract. The professional competence of teachers reflects their readiness to carry out pedagogical activities, as well as its professional characteristics. Therefore, at present, teachers are given great requirements for the development of professional competencies. The problem of professional competence is actively studied in the work of many domestic and foreign scientists, the article devoted the future physics teacher to the development of methodological competence using innovative educational technologies, which are an important component of professional competence.

Keywords: pedagogical activity, educational system, innovative educational technologies, professional competence, physics teacher, physical experiment, educational process.

BO'LAJAK FIZIKA O'QITUVCHILARINING METODIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH DARAJALARI VA BAHOLASH MEZONLARI

Tursunov Adizjon Nurali o'g'li,

Buxoro davlat universiteti Fizika kafedrası doktoranti

Annotatsiya. O'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasi ularning pedagogik faoliyatni amalga oshirishga tayyorligini, shuningdek uning kasbiy xususiyatlarini aks ettiradi. Shu sababli, hozirgi vaqtda o'qituvchilarga kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish uchun katta talablar qo'yiladi. Kasbiy kompetensiya muammosi ko'plab mahalliy va xorijiy olimlarning ishlarida faol o'rganilmoqda, Maqola bo'lajak fizika o'qituvchisini kasbiy kompetensiyaning muhim tarkibiy qismi bo'lgan innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanib metodik kompetentligini rivojlantirishga bag'ishlagan.

Kalit so'zlar: pedagogik faoliyat, ta'lim tizimi, innovatsion ta'lim texnologiyalari, kasbiy kompetentlik, fizika o'qituvchisi, fizik eksperiment, o'quv jarayoni.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI8Y2024N28>

Kirish. Jahon mehnat bozori talablariga mos keladigan raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash oliy ta'lim tizimining eng asosiy funksional xususiyatlaridan biri sanalib, buni samarali amalga oshirilishi mazkur tizimda faoliyat olib borayotgan pedagoglarning kasbiy kompetentligiga bevosita bog'liqdir. Chunki oliy ta'lim tizimida faoliyat ko'rsatayotgan pedagog-ustozlar qanchalik mahoratli, bilimdon, malakali va tajribali bo'lsa, bir so'z bilan aytganda "o'z kasbining ustasi" bo'lsagina, "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"da belgilangan maqsadlarga erishish jarayoni shunchalik samarali kechishi ta'minlanadi. "Ta'lim to'g'risida"gi

qonunning 48-moddasida “Ta’lim oluvchilarning majburiyatlari” sifatida quyidagilar ko’rsatib o’tilgan bo’lib [1], bular:

o’quv dasturlari asosida bilim, malaka va ko’nikmalarni o’zlashtirishi, mashg’ulotlarga qatnashishi, ularga mustaqil tayyorgarlik ko’rishi, pedagog xodimlarning topshiriqlarini bajarishi;

ta’lim-tarbiya jarayonining boshqa ishtirokchilariga nisbatan jismoniy va (yoki) ruhiy zo’ravonlik ishlatmasligi va ularning o’z majburiyatlarini bajarishiga to’sqinlik qilmasligi;

ustav (ta’sis hujjati) talablariga, ichki tartib-qoidalariga, vaqtincha yashash joylari qoidalariga va ta’lim faoliyatini tashkil etish hamda amalga oshirishga oid boshqa ichki hujjatlar talablariga rioya etishi;

axloqiy, ma’naviy va jismoniy kamol topishga hamda o’z dunyoqarashini kengaytirishga intilishi;

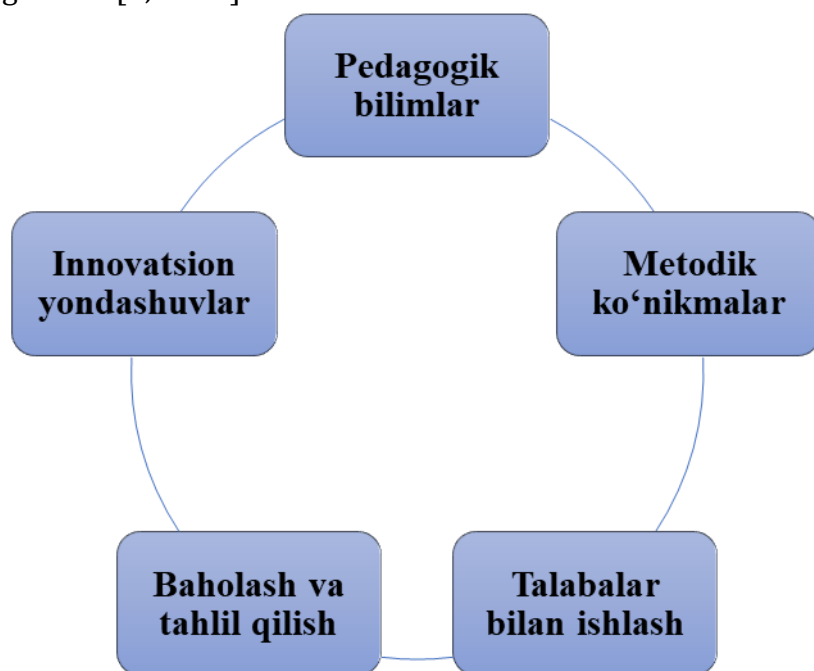
ta’lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilarining sha’ni, qadr-qimmati va ishchanlik obro’sini hurmat qilishi;

ta’lim tashkilotining mol-mulkini, moddiy va madaniy boyliklarini asrashi shart.

O’qituvchining, pedagogik mahorati uning malakasi, pedagogik qobiliyati, pedagogik kompetensiyasining oshishiga sezilarli ta’sir ko’rsatuvchi usullardan biri bu doimiy kasbiy ta’lim malakalarini oshirib borishdir. Ushbu maqolada bo’lajak mutaxassislarda kasbiy kompetensiyalar, metodik kompetentlik, uning tarkibiy qismlari, metodik kompetentlikni rivojlantirish darajalari, vazifalari va fizika fani o’qituvchilarida ushbu kompetensiyani qanday shakllantirish mumkinligi haqida so’z yuritilgan.

“Kompetentlik” (inglizcha: “competence” “qobiliyat”) faoliyatda nazariy bilimlardan samarali foydalanish, yuqori darajadagi kasbiy malaka, mahorat va iqtidorni namoyon eta olishni ifodalaydi. Har bir pedagog faoliyati davomida olib boradigan ishlarini tartibga solish loyihalash, hamda loyihalash madaniyatiga e’tibor qaratish kerak [2; 32-b.].

O’qituvchilarning metodik kompetentligi — bu o’qituvchilarning ta’lim jarayonini samarali tashkil etish, o’quvchilarning bilim va ko’nikmalarini rivojlantirish uchun zarur bo’lgan bilim, ko’nikma va malakalarga ega bo’lishidir. Ushbu kompetentlik quyidagi asosiy jihatlarni o’z ichiga oladi [2; 37-b.]:

1-rasm. O'qituvchining metodik kompetentligining asosiy jihatlari

1. Pedagogik bilimlar: O'qituvchi ta'lim nazariyasi, psixologiya, didaktika va metodika bo'yicha bilimlarga ega bo'lishi kerak.

2. Metodik ko'nikmalar: O'qituvchi turli pedagogik metod va usullarni qo'llay olish, o'quv jarayonini rejalashtirish va tashkil etish qobiliyatiga ega bo'lishi zarur.

3. Talabalar bilan ishlash: O'qituvchi talabalar bilan samarali muloqot qilish, ularning ehtiyojlarini tushunish va ularga individual yondashuv ko'rsatish qobiliyatiga ega bo'lishi muhimdir.

4. Baholash va tahlil qilish: O'qituvchi talabalarning bilimlarini baholash, natijalarni tahlil qilish va o'z pedagogik faoliyatini takomillashtirish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak.

5. Innovatsion yondashuvlar: Zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish va yangi pedagogik yondashuvlarni qo'llay olish ham metodik kompetentlikka kiradi.

O'qituvchilarning metodik kompetentligi ta'lim sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi va o'quvchilarni muvaffaqiyatli rivojlantirishga yordam beradi.

Pedagog kadrlar kasbiy kompetentligini oshirish o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, kadrlar salohiyati, ta'lim muassasalari moddiy texnika bazasi, mavjud ichki imkoniyat — ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilma obyektlarining mavjudligi va joylashishiga bevosita bog'liq bo'ladi. Bu esa, mazkur yo'nalishni ustuvor rivojlantirishga nisbatan alohida yondashuvini taqozo etadi.

“Kompetensiya” deyilganda, shaxsning biror-bir sohadan xabardorlik, shu sohani bilish darajasi tushuniladi. Ushbu maqolani yozishdan maqsad – talabalarni pedagogik kompetentlikning ilmiy-nazariy asoslari, kompetentlik tushunchasining mazmun-mohiyati va ta'limdagi innovatsion jarayonlar tizimida o'qitish va tarbiyalashda kompetentlikka nisbatan chuqur pedagogik-psixologik tayyorgarlikni shakllantirishdan iborat [3; 84-b].

Vazifalari esa quyidagilardan iborat

- talabalarga pedagogik kompetentlikka doir manbalardan foydalana olishga o'rgatish va ularda pedagogik kompetentlik haqidagi tasavvurlarni hosil qilish;

- bo'lajak o'qituvchilarni zamonaviy kishilik jamiyati oldida turgan eng muhim muammolardan biri – ta'lim-tarbiya jarayonini modernizatsiya qilishga oid istiqbolli yo'nalishi bo'lgan pedagogik kompetentlik yuzasidan nazariy bilimlar bilan tanishtirish;

- pedagogik kompetentlikka qo'yilayotgan zamonaviy talablar bilan qurollantirish;

- ta'lim-tarbiya jarayonini bola ruhiyati, uning neyropsixologik, neyropedagogik imkoniyatlarini hisobga olgan holda tashkil etish uchun zarur bo'lgan bilim ko'nikmalarini egallashlarini ta'minlash;

- pedagogik faoliyatni amalga oshirishda ijodiy va metodik savodxonlikni hamda kompetentlikka nisbatan chuqur pedagogik-psixologik tayyorgarlikni shakllantirishdan iborat.

Zamon talablariga javob bera oladigan bo'lajak fizika fani o'qituvchilarining metodik kompetentlikni rivojlantirish darajalari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Nazariy bilimlar: O'qituvchilar va mutaxassislar metodikaga oid nazariy bilimlarni egallashlari kerak. Bu, ta'lim jarayonining asosiy tamoyillari va usullarini o'z ichiga oladi.

2. Amaliy ko'nikmalar: Nazariyani amaliyotga tatbiq etish qobiliyati. O'qituvchilar o'z darslarini rejalashtirish va o'tkazish jarayonida amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishlari zarur.

3. Innovatsion yondashuvlar: Zamonaviy ta'lim texnologiyalarini va innovatsion metodlarni qo'llash orqali o'z metodik kompetentligini oshirish.

4. Tahlil va baholash: O'z faoliyatini tahlil qilish va baholash, o'z ustida ishlash va takomillashtirish.

5. Hamkorlik va tajriba almashish: Boshqa mutaxassislar bilan hamkorlik qilish, tajriba almashish orqali yangi metodlarni o'rganish va qo'llash.

6. Professional rivojlanish: Doimiy ravishda seminarlar, treninglar va kurslarda qatnashish orqali bilim va ko'nikmalarni yangilab borish.

Bu darajalar metodik kompetentlikni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'qituvchilarning samarali faoliyat yuritishi uchun zarurdir.

Metodik kompetentlikni rivojlantirishda baholash mezonlari quyidagilarni o'z ichiga oladi [6; 18-42-b.]:

1. Nazariy bilimlar:

- O'qituvchining pedagogik tamoyillar va metodologiyalar bo'yicha bilim darajasi.
- Ta'lim jarayonidagi asosiy tushunchalar va terminlarni bilishi.

2. Amaliy ko'nikmalar:

- Dars rejasini tuzish va darsni samarali o'tkazish qobiliyati.
- O'quvchilar bilan interaktiv usullarni qo'llash darajasi.

3. Innovatsion yondashuvlar:

- Zamonaviy texnologiyalar va metodlarni qo'llash qobiliyati.
- O'quv jarayonida innovatsion g'oyalarni tatbiq etish.

4. Tahlil va baholash:

- O'z faoliyatini tahlil qilish va natijalarni baholash qobiliyati.
- O'quvchilarning o'zlashtirish darajasini aniqlash va baholash usullari.

5. Hamkorlik va tajriba almashish:

- Boshqa o'qituvchilar bilan hamkorlik qilish va tajriba almashish faoliyati.
- Professional jamoalarda faol ishtirok etish.

6. Professional rivojlanish:

- Seminarlar, treninglar va kurslarda qatnashish darajasi.
- O'z ustida ishlash va yangi bilimlarni o'rganishga tayyorlik.

7. O'quvchilarning natijalari:

- O'quvchilarning muvaffaqiyatlari va o'zlashtirish darajasi.
- O'quvchilarning fikr-mulohazalari va baholari.

Ushbu mezonlar metodik kompetentlikni baholashda muhim rol o'ynaydi va o'qituvchilarning professional rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

Zamonaviy o'qituvchi o'zining bilim, ko'nikma va malakalarini amaliyotda, ya'ni ta'lim-tarbiya jarayonini sifatli tashkil etishda samarali qo'llay olishi — kasbiy kompetentligining eng asosiy komponentidir [7; 116-120 b.]. Jumladan:

- dunyo va mamlakatda ta'lim taraqqiyoti bosqichlarini bilishi, xalq ta'limi tizimida o'quv-tarbiya jarayoni mazmunini ta'minlashga, uzviylik va uzluksizligiga amal qilish;

- kompyuter, axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish va pedagogik faoliyatida qo'llay olish ko'nikmalariga ega bo'lish;

- talabalarning ruhiy, jismoniy rivojlanishi va yosh xususiyatlari qonuniyatlarini bilishi, ta'lim-tarbiyada pedagogik-psixologik yondashuvga asoslanish;

- o'quv-tarbiya jarayonini sifatli tashkil etishda darsning aniq bosqichi uchun samarali zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalari hamda metodlarni to'g'ri tanlash va qo'llay olish ko'nikmasiga ega bo'lish;

- o'quv-tarbiya va darsdan tashqari mashg'ulotlar jarayonida bolalar hayoti va sog'ligi, texnik hamda axborot xavfsizligini ta'minlashga tayyor bo'lish;

- dars jarayonida mediaresurslar va elektron tarmoq imkoniyatlaridan samarali foydalanish hamda mediavaxfsizlik me'yorlariga amal qilish;

Bo'lajak fizika fani o'qituvchilari fizika fanini o'qitishda darsning mazmuniga mediamadaniyat va mediavaxfsizlik tushunchalarini singdirib borishi, ularga axborot texnologiyalarining cheksiz ijobiy imkoniyatlari, afzalliklari bilan bir qatorda salbiy ta'siri va oqibatlaridan o'zini himoyalash yo'llarini ham o'rgatish lozim.

Mehnat bozori talablaridan bir bu kuchli raqobatbardosh, o'z sohasini chuqur egallagan, kasbiy kompetentlik darajasi yuqori bo'lgan mutaxassislarni yetishtirishdan iborat [4; 122-b.].

Hozirgi vaqtda o'qitishning zamonaviy texnik vositalari (kompyuterlar, multimediyali o'qitish dasturlari, internet resurslar)ni axborot ma'lumotlari ehtiyojlariga mos ravishda qo'llanilishi ta'lim samaradorligini oshirishga hamda uni yangi sifat darajalariga olib chiqishga imkoniyat yaratib bermoqda. Zamonaviy ta'lim tizimi talablari asosida o'qituvchilar faoliyatini tashkil etish shakl va metodlarini takomillashtirishda axborot-kommunikatsion texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa: Dunyodagi rivojlangan mamlakatlar singari mamlakatimiz ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan kadrlar ham ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy hayotda yuqori bilimga ega bo'lishlari hamda har tomonlama kompetentli bo'lishlari zarur. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yutuqlaridan foydalanish, o'z navbatida mavjud to'plangan ma'lumot, axborotlar ustida ishlash, ya'ni ularni tahlil qilish, tushuntirish hamda undan foydalanish yoki foydalanmaslik haqida qaror qabul qilishni bilish xorijiy til o'qituvchisi kompetentligini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillardan hisoblanadi. Kompetentli yondashuvining yana bir muhim tomoni globallashtirish jarayonida o'qituvchining o'z ustida mustaqil ishlashi, axborot kommunikatsiya texnologiyalari so'nggi yangiliklarini muttasil o'zlashtirib borishi kerak bo'ladi. Yuqorida ta'kidlangan fikrlarni tahlil qilsak, kasbiy kompetentlik – o'qituvchining shaxsiy sifatleri, faoliyati maqsadi va vazifalarini belgilash, o'z navbatida ularning qatoriga zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalarni qo'llay olish, o'ziga xos tadqiqotchilik qirralari ham qo'shilishi tushuniladi. Pedagoglarning kasbiy kompetentligi – uning kasbiy bilim ko'nikmasi, shaxsiy sifatleri, zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llay olish qobiliyati va professional tayyorgarligini belgilovchi sifat ko'rsatkichidir” – deb, ifodalash maqsadga muvofiq bo'ladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 23.09.2020 yildagi O'RQ-637-son.
2. Э.Г.Исламгалиев Профессиональная компетентность педагога (социологич. анализ): Дисс... канд. соц. наук – Екатеринбург, – 2003. 32-37 с.
3. R.H.Jo'raev, O'.Tolipov. Pedagogik faoliyat, texnologiyalar va mahorat // "Uzluksiz ta'lim". 2003. 84-b.
4. M.H.Lutfillayev, Sh.A.Abdullaeva., M.T.Shodmonqulov. Zamonaviy ta'limda raqamli tizimlarni qo'llash: Filololgiya va pedagogika sohasida zamonaviy tendensiyalar va rivojlanish omillari // Toshkent. 2020. –b. 121-127.

5. А.А. Аминов – “umumta’lim maktabning 9-sinf o’quvchilariga nanotexnologiyalarga oid kompetensiyalarni innovatsion texnologiyalari asosida takomillashtirish: Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал // - 2021. - № 6. - 84-b.
6. Н.Г.Блохинаю Методическая система формирования понятия об элементарных частицах в курсе физики основной школы: Автореф. дисс. канд... пед. наук. // Москва. МГОПУ. - 2009. -с. 18– 42.
7. J.G.Yuldoshev, S.A.Usmonov. Pedagogik texnologiya asoslari // Toshkent, O’qituvchi. - 2004. – 120 b.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/8 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).